

Apie žiūrą per fotoaparato ir žmogaus sielos akį

Sondros Simanaitienės nuotr.

Pokalbį su vienuoliu, kunigu Gediminu Numgaudžiu inspiravo jo fotografijų paroda „Pake-
liui“, pristatyta Klaipėdos „M-art“ galerijoje per praėjusių metų Kalėdas. Energinga galerijos
savininkė Virginija Martusevičienė pasiūlė broliui Gediminui surengti parodą iš kelionių
įspūdžių, o pranciškonai šiai idėjai įgyvendinti skyrė lėšų. Taip keliasdešimt vaizdų paliko
kompiuterį ir iškeliavo į pasaulį laimės ieškoti, o gal – ją dovanoti. ►

Sonda SIMANAITIENĖ

Kai atsiveria grožis

◀ – *Filosofė S.Sontag rašė, kad, atsiradus fotoaparatomis, pasaulyje radosi ir ypatinga heroizmo rūšis – regėjimo heroizmas. Fotografija atvėrė naują nepriklausomos veiklos rūšį. Ar būtų teisinga sakyti, kad fotografavimas jums yra nepriklausomybės išgyvenimo galimybė ar vis dėlto labiau pasaulio fiksavimo ir pažinimo įrankis?*

– Nedrįstu savęs vadinti menininku, nors vaikystėje tokių norų būta. Norėčiau būti bent padorus amatininkas, gerai atliekantis savo darbą. Fotografija man yra priemonė užfiksuoti akimirka, kai pamatau grožį. Norėčiau dalytis tuo grožiu, kurį pastebiu Dievo kūryboje. Viskas, aišku, yra gera, kas Jo sukurta, bet yra akimirkos, kai netikėtai Tai atsiveria, ir tas išgyvenimas dovanojamas ne kiekvienam.

Man įstrigę priklausomybės ligomis sergančiųjų liudijimai, kai jie po pusės metų

Izraelis.

blaivybės pamato pavasarį, kurio nematė daugybę metų. Jie jau buvo pamiršę, kaip kvepia sprogstantys pumpurai, skleidžiasi žiedai, blaivējančiam žmogui pasaulis atsiveria tarsi iš naujo. Fotografija man yra tokia priemonė, kuri sutelkia mano dėmesį bendrame plane ieškoti, įsižiūrėti, išvelgti detalę, per kurią atsiskleisų išmintis.

Turiu tokią pretenziją – norėčiau išmokti žiūrėti Dievo akimis į Jėzaus apšviestą pasaulį, jeigu priimame tiesą, kad Jėzus yra pasaulio šviesa. Fotografija yra šviesos piešinys. Norėčiau užfiksuoti, ką Jėzus paišo mano akyse, kaip nuo jo apšviestų daiktų (akmenų, žmonių...) atsispindi šviesa, kurią aš ir siekiu nu-

Fotografija yra šviesos
piešinys. Norėčiau už-
fiksuoti, ką Jėzus pai-
šo mano akyse.

fotografuoti. Nedrįstu sakyti, kad man
gerai sekasi, bet tokią pretenziją turiu.

Padarau labai daug kadry, paskui ilgai
rūšiuoju. Man sunku atrinkti geriausius.
Kiekviena fotografija turi to, kas man joje
yra brangu: dokumentinės informacijos
sentimentas ar kažkas universalaus, ką
fiksuoja daugelis. Kai girdžiu žmones,
laisvai aptarinėjančius mano darbus,
nepastebint manęs, tai yra man geriau-
sias įvertinimas. Kai giria į akis, sunkiau
patikėti, nes tam įtakos gali turėti mano
asmuo.

Aš ir pats bijau įskaudinti žmogų, kuris
bando kurti. Bet kartais pasakau, kas man
nepriimtina ar nepatinka. Nors gal tai
mano problema. Gal kitas mato, o man ne-
duota matyti. Yra žmonių, kuriems duoda
matyti. Kartais jiems pavydžiu. Bet dėkoju,
kad jie yra. ►

Kristaus kapo raktininkas.

◀ Kartais apima mintys, ar verta man ką nors daryti, jei jau tiek gerų dalykų sukurta? Tik spėk viską sužiūrėti. Bet vis pirštai niežti ir norisi tą „guziką“ spausti, kai matau šalia kažką atsiskleidžiančio. Ypač kai yra žmonių susibūrimai, veidai... Bet labai sunku pagauti veidus. Meno pašaukimas – pagauti sielos virpulį, labai trumpą momentėlį.

Aistra nuo vaikystės

– Užkabinote daug temų. Norėčiau sustoti prie šios, kuri ir mane jaudina. Ar iš tiesų galima kurti, kai yra tiek daug sukurta? Gal ta vertė yra pats kuriantis žmogus? Kaip nusakyti sau pačiam priežastį, dėl kurios spaudai mygtukus, tapai, rašai? O jeigu niekas nevertintų, ar turėtų prasmės mūsų bandymai?

– Fotografija turi daug užduočių. Ne vien tik gėrėtis šiandiena. Galbūt šiandien tau

atrodys banalu, įprasta. Bet fotografija yra atspindys, nuvedantis į praeitį. Man patinka tyrinėti senas nuotraukas, užfiksuotą buitį, detales, kaip kažkada gyventa. Ir tapyba suteikia šią galimybę.

Kretingos bažnyčioje per šv. Mišias, kai buvau vaikas, nesupratau, kas vyksta prie altoriaus, bet paveikslai, drožiniai mane traukdavo. Svajodavau, kaip užaugęs išdrošiu klostę.

– Jus domino būtent detalės?

– Nardydavau po klostes, po rankas, po bruožus. Stebėjau šviesą ir įsivaizdavau, kaip aš tai kažkada darysiu. Aistrą fotografuoti turėjau nuo vaikystės.

– O kelerių metų įsigijote fotoaparata?

– Pradėjau su „Smena“. Paskui mama sutalpė ir nupirko „Zenitą“. 16-os būdamas turėjau plačiąjuostį. Mama užleido palėpę, kur įsirengiau fotolaboratoriją. Pats ryškinau skaidres, dariau nuotraukas.

– Ar turite savo asmeninį archyvą, sukauptą per daugelį fotografavimo metų?

– Nemoku saugoti nuotraukų. Išdaliju. Kas nors paprašo ir atiduodu. Per kraustymus iš vieno namo į kitą dingo visi negatyvai, kuriuose buvo daug Kretingos parapijos gyvenimo vaizdų.

– Gaila, kad dingo, nes, pavyzdžiui, Jonas Mekas fotografuodavo, filmuodavo ir padėdavo medžiagą į lentyną. Po 30 metų sumontuodavo filmą, kuriame išryškėdavo laiko ženklai. O kada jūsų gyvenime atsirado meninis fotografavimas ir parodos?

– Parodos išprovokuotos draugų. Tai ne mano nuopelnas. Pakutuvėnuose ne vieną surengiau. Jei ne draugai, parodų nebūtų.

– Ar fotografuodamas jaučiate įtampą?

– Įtampos vis mažiau. Technika tobulėja ir suteikia daugiau galimybių pasiekti norimą rezultatą.

Profilis.

Brolis Karlas.

– *Tai esate stiprus interpretatorius, nes visada žinote, ko norėtumėte pasiekti?*

– Aš ieškau. Iš dalies džiaugiuosi nuotraukų tapybiškumo įspūdžiu.

Turi mėgstamą suolelį

– *Paskutinėje jūsų parodoje buvo galima pastebėti, kad nemažai nuotraukų arti tapybos. Abstrahuojanti fotografija, linkstanti į tapybiškumą. Kartais reikia pastangos, kad galėtum pagauti fotografiją žvilgsnį, nes atrodo, kad matai paveikslą. Ar specialiai siekiate tapybinio efekto? Ar techniškai daug dirbate su vaizdu?*

– Dirbu su „Laitrumo“ programa. Fotolaboratorijoje šiek tiek kontrastinu, koreguoju šešėlių balansą, bet nuotraukos iš Šventosios Žemės nedaug tvarkytos. Senose šventovėse labai tapybiškas apšvietimas. Turiu mėgstamą suolelį prie Kristaus

kapo. Atsisėdu ir stebiu suolelį priešais, ant kurio dažniausiai sėdi Kristaus kapo raktų savininkas, pagyvenęs arabas. Jį ne kartą fotografavau. Tas suolelis – mano mėgstama vieta stebėti šventovėje judančius žmones ir retkarčiais paspausti „guziką“.

– *Ar fotografuojami žmonės jus mato? S.Sontag rašė, kad kiekvienas fotografovimas turi agresijos elementą. Ar jums reikia pastangų nugalėti vaizdo situacijos pasipriešinimą, ar darote tai lengvai, be įtampos? Ir ar fotografuodamas patiriate etinių prieštaravimų?*

– Aš įpratęs, kad bažnyčioje yra fotografuojama: per krikštą, vestuves, liturgiją. Man tai gražu. Esu pats daug fotografavęs šv. Mišių metu. Mėgstu teleskopinį objektyvą, kad galėčiau fotografuoti iš toliau. Viena vertus, šventovės yra viešos vietos. Kita vertus, tie žmonės nematys mano nuotraukų. Jiems nėra reikalo išgyventi, kaip jie atrodys. Aišku, įtampa visada yra. Kai fotografuoju

pažįstamus, atsiklausiu, ar galiu nuotrauką rodyti parodoje. Broliai pranciškonai įpratę ir susitaikę, kad nuotrauka su jų atvaizdu gali kažkur pasirodyti. Be to, šiais laikais aplink mus daug kamerų, todėl darosi įprasta nekreipti dėmesio. Turiu mažą fotoaparata, kuris be garso dirba, netrikdo kitų dėmesio. Ir tai svarbu fotografuojant žmones, nes prieš objektyvą jie pradeda pozuoti.

– *Kodėl nuolat grįžtate į Šventąją Žemę?*

– Aš lydžiu piligrimus. Pernai buvau trijose kelionėse: į Armėniją, Turkiją ir Jeruzalę. Kelionių metu vedu rekolekcijas, skaitau Šventąjį Raštą tose vietose, kur maždaug tie žodžiai buvo ištarti prieš du tūkstančius metų. Tuomet Dievo žodis tampa aktualus, kitaip veikia. Dažnai neturiu laiko susitelkti į fotoaparato langelį. Tas vienintelis suolelis prie Kristaus kapo, kur belaukdamas grupės stebiu praeinančią margą pasaulį... O visos kitos nuotraukos padarytos beiniant. Nėra kada ieškoti kompozicijos, reikiamo kampo. ►

Izraelis.

Gedimino Numgaudžio nuotr.

◀ Kartais nusivareš nuo kojų tik spaudyti „guziką“ sugebu. Padarau labai daug nuotraukų. Paskui rūšiuoju, ilgai atrinkinėju. Ir išdaliju piligrimams prisiminimui.

– *Ar jums svarbu, kad fotografavimo technika būtų kuo geresnė? Domitės techninių galimybių panaudojimu?*

– Man visada rūpėjo technika. Svarbi fotoaparato optika, valdymas, svoris. Daug keliauju, o lėktuvuose ribotas svoris, todėl renkuosi lengvesnius aparatus. Mano nuotraukos beveik visos darytos ne Lietuvoje. Fotografija man svarbi ir tuo, kad grožį galiu pasiimti su savimi, vėliau kada panorėjęs atsiversti ir apmąstyti. Man patinka įsižiūrėti į nuotraukas.

Kai nėra laiko ir erdvės

– *Drauge su režisieriumi Audriumi Stoniu sukūrėte dokumentinį filmą „Avinėlio vartai“ (2014). Esate filmo autorius ir prodiuseris. Sakėte, kad filmą kūrėte dėl to, kad kiekvienas pagalvotų, ką jam asmeniškai reiškia krikštas. Man iš filmo įsiminė epizodas, kai berniukas automobiliu vežamas krikštėti į Pakutuvėnus, jis išmintingai vaikiškai postringauja ir žaidžia su mašinėle, kai pro langus slenka dykumos kalnuotas peizažas, tie kalnai atrodo šalti ir negyvi, o berniukas važiuoja prie gyvybės šaltinio. Aišku, kad tai montažas, kurio dokumentiniame kine tarsi neturėtų būti. Kai rudenį Klaipėdos kultūros fabrike rodė šį filmą ir fotografas Darius Vaičekas po filmo pasakė pastabą režisieriui dėl ekrane nenatūraliai skraidančių pienučių pūky, A.Stonys pradėjo teisintis, kad tokių „siūlių“ žiūrovai turėtų nematyti, ir apskritai, kad profesionalai galėtų filmus žiūrėti atskirai. Mane tai nustebino, nes daugelis žiūrovų fiksavo tas vadinamąsias filmo „siūles“, bet priėmė kaip poetinio vaizdo audinį, o ne susiuvimo broką. Ar esate patenkintas filmu ir tuo pranešimu, kurį jis pasiuntė pasauliui?*

– Galima sakyti taip, patenkintas. Kurdamas „Avinėlio vartus“ pradėjau kitaip žiūrėti kiną, kitaip suprasti jo pašaukimą. Pažinau poetinį kiną kaip skirtingą, nekasdienišką žanrą. Kaip ir poezija daugeliui nėra kasdieniškas dalykas. Kinas panai-

kina laiko ir erdvės ribas, žiūrovai tampa dalimi to, kas vyksta pasaulyje. Dokumentika ir poetinis kinas – toks derinukas man patiko. Daug laisvės žiūrovams interpretuoti, aiškintis. Kaip sapnas, pašąmoninis mąstymas, kai nėra laiko ir erdvės.

– *O jums pačiam ar atsivėrė naujai krikšto paslaptis?*

– Jau vien renkant literatūrą, klausantis paskaitų, besiruošiant filmavimui, daug naujų dalykų supratau.

– *Bet juk esate sukūręs ne vieną filmą su režisiere Dalia Kancleryte.*

– Tai visai kas kita. Kitas režisierius, kitas supratimas, kitas matymas, kita mokykla, kitos tradicijos. Dalia yra labiau televizijos žmogus. Televizinės laidos braižas šiek tiek matyti jos filmuose, nors vis tiek ji sulaukia priekaištų, kad ne viskas iki galo paaškinata, kad kartais galima kadrą suprasti nevienareikšmiškai. Žmonės šiandien nori paaškinimų.

Kai Jėzaus klausia, kodėl Jis kalba palyginimais, Jis atsako, kas turi ausis, teklauso, kas turi akis, temato.

Svarbu, kam tarnauti

– *Kaip vertinate karo fotografus? Karo vaizdų fiksavimą ir kaupimą. Kaip žmogus gali suderinti beprotybės fiksavimo nuostatą su savo žmogiškuoju pašaukimu būti gyvybės nešėju? Štai S.Parulskio romane holokausto tema „Tamsa ir partneriai“ pagrindinis veikėjas Vincentas yra fotografas, kuris samdomas fotografuoti žydų žudymo scenas.*

– Yra keli momentai. Svarbu, kaip fotografas nufotografuos, bet svarbu ir kaip toji jo nuotrauka bus pateikta viešumoje. Vieno seminaro metu komunikacijų specialistas pateikė trijų televizijos kanalų tą patį naudotą kadrą, bet skirtingai apkirptą. Viename kadre rodoma, kaip amerikiečių kareiviai laiko paimtą į nelaisvę musulmonų kareivį: galva atversta, prie jo arti atstatytas šautuvo vamzdis. Kitas variantas atspindi visą fotografiją tokią, kaip ji buvo padaryta: stovi amerikietis kareivis su automatu, kabančiu ant peties, kitas kareivis atsilokusiam musulmonui duoda gerti. Trečioje šio kadro interpretacijoje stovi amerikiečių kareivis ir duoda gerti mu-

sulmonui, šautuvas nukirptas. Trys vieno kadro versijos. Trys tiesos. Ar tiesos?

Aš nenorėčiau, kad mano nuotraukos būtų naudojamos propagandai. Turiu vieną nuotrauką, kurią padariau, kai jordaniečiui senukui prie Alyvų kalno padaviau dolerį, – jis dolerį siūlo asilui, o pats juokiasi, kad asilas neėda dolerio. Tarsi galėtų būti antiamerikietiškas siužetas. O man buvo gražu, kaip tas senukas linksminasi.

Gaila, kad karo žurnalistikoje nuotraukos dažnai pateikiamos tendencingai, tačiau jos reikalingos. Pirmosios fotografijos apie karą buvo padarytos R.Fentono 1855 m. Krymo kare. Tos fotografijos pakeitė pasaulio supratimą apie karą, nes visi girdėdavo kalbas, bet netikėjo. Visuomenė buvo šokiruota, kai pamatė lavonus ir sviediniais nusėtą mūšio lauką. Tai sujungia visuomenės sąmonę. Svarbu žinoti, ką tu nori kitam papasakoti ir ką nori pats matyti. Nors nesi apsaugotas nuo suklaudinimo, gali pasiduoti emocijai.

– *Kaip susigaudote šiandieninėje vaizdų fikcijoje? Ar tikite tuo, ką matote?*

– Neskubu tikėti. Pastaruojau metu nepasitikiu internetu, ten daug manipuliacijų. Pasižiūriu kartais rusų propagandines laidas ir bandau atskirti vaizdą nuo garso takelio, suprasti, kas vyksta iš tiesų. Tai mane nuteikia maldai už Rusijos ir jos žmonių išgelbėjimą.

Aš ir pats bijau pasiduoti pagundai keisti vaizdus, pavyzdžiui, juos pagražinti. Technika kartais padeda tam tikrus dalykus išryškinti, akcentuoti. Aš noriu tarnauti grožio ir gėrio pojūčio atskleidimui, kad žmogus patirtų atgaivą. Smurto, prievartos, mirties ženklus fotografuoti man nebūtų miela, nebent atgailos dvasioje ir dėl atminties išsaugojimo. Bet tai daryčiau automatiškai, o paskui galvočiau, ką aš čia padariau, ar rodyti kitiems, ar ne.

Tiesiog bijau, kaip tuo gali sužaisti kaltintojas. Nesinori būti piktojo įrankiu, nors kartais gyvenime to sunku išvengti. Net nežinant, nesuprantant, tiesiog pajaukaujant.

– *Ar planuojate ateityje kurti kiną drauge su režisieriumi A.Stoniu?*

– Turime minčių tęsti – padaryti filmo „Avinėlio vartai“ televizinį variantą, panaudoti medžiagą, kuri nepakliuvo į filmą. Jos labai daug. Audrius norėtų sukurti filmą apie atgailą. Matysime.